

sella ab què va a cavalgar, e sa ecàrcia de la albarda y estrígol, e *manill* si l'ha», *CostTort.* (OL., p. 378); «al cavall --- enaprés vós li metreu li fre e la brila --- ab barbellera de simolsa, e traure-lo de la stable, e torcar-l'eu ab un *manil*, e puys gentilmente striyolar l'eu, e tornar-l'eu ben a fregar ab lo *manil* la cara e lo cors, e lo ventre e les cames ---» en la Manescalia de la B. N. P. (ms. 215) (cita del *DBal.*, s. v. *estriyolar*). Semblantment en la Manescalia p. p. el P. Batllori: «lo matí sia-li torcat lo dors e los membres ab frígol¹⁰ e ab *menjl*» (*AORBB* v, 206).

Seguí usant-se almenys en el Sud del Princ.: «tres *manils* y unes estovallas» en un doc. del CpTarr. de l'any 1652 (Dan. Recasens, *La Secuita*, p. 98); «*manil*: drap per eixugar-se les mans» a Gandesa (Amades, *Excursions* II, 289); *BDC* XVI, 122; fora d'això és quasi només valencià: a la Font d'En Carròs (veg. la cita a *enrullar* [*RULL*]); «*manils* de li: mandieles de lino», Sanelo (f° 8v, però no CROs).

Hi ha, però, d'altra banda una variant *mandil*:²⁰ «venc quasi nua / --- / duya, sens pus, / sobre la pell, / un *mandil* vell, / antic, spletat», JRoig (*Spill*, 13184); MGadea posa una variant, la correcció de la qual no garantim: «als massons --- els fa portar eixe *manil* o taparrabos» (*T. del Xè* I, 309). També a l'Alt Aragó: *mandil* equivalent del *cabre-aste* a Torla (1965) i Gavín (1966); i en inventaris antics: «un *mandil* derredor del leyto; otro *mandil* para banyo», a. 1331 i altres dos casos de *mandil* *davant* el *leytio* o *mantil* de *leyto* en altres de 1378 i 1362 (*Bol.AcadE* II, 551; IV, 215, 210); i «parte del aparejo del caballo», a Andalusia i en el Tucuman (*BolAcadE.* IX, 534); «la mare de Déu plorava / enrullada en un *manil*, / san Jusep la consolava / en floretes de jermil», «guirlando» cantat a la Font d'En Carròs (J. Alemany, *BRAE*, XVIII, 153). Del romànic passà al basc: anav. i guip. *maindire*, anav. *maind(e)re*, guip. *maindira* «sábanas», sobre el qual Mitxelena (*FonHiVca.*, 160, no està d'acord amb Steiger i Keller, *VRom.* xv, 143). També n'hi ha alguna cosa en gascò: *mandilh* 'mantell, capa' en els poetes gascons del S. XVI, P. de Garròs i Ader, així com en Arnaudin, *Contes de la Gr. Lande* (veg. cites en Millardet, *Textes A. Land.*, gloss., s. v.). En portuguès *mandil* «esfregão de pano grosseiro para cavalos» en Mestre Giraldo (a. 1318), *RLX* XIII, 342; i avui en el transmontà de Chaves (NE.) «*mandil*: avental» (*RLR* III, 63). Per a les altres dades cast. i moss. i per a la hist. i etim. del mot, MANTEL (*DCEC*).

DERIV.: *Mandilada*. *Mandilona* ball típic de la Torre de les Maçanes, que allà em descriuen (1963) com a³⁰ igual a la *jota* aragonesa (1963), cf. cast. *mandilón* derivat de *mandil*.

Manil, *manilla*, V. mà *Manilla de cartes*, V. mal *Manillar*, *manillera*, *manilló*, V. mà *Manim*, V. mio-³⁵lar *Manimassor*, V. mà *Manimpòlit*, V. monopoli *Mànio*, *manió*, V. *mano* *Maniobra*, *maniobrar*, *maniobrer*, V. mà *Maniós*, V. mania *Maniple*, V. mà *Manipoli*, V. monopoli *Manipul*, *manipulació*, *manipular*, V. mà *Maniquejar*, V. mania *Maniquí*, V.⁶⁰

MANIQUÍ (*DCEC*) *Manir*, V. *romandre* *Manisa*, del nom del poble de Manises *Manissa*, V. mà *Manjarra*, V. *magerra* *Manjonga*, V. *manilla* (*MAL*) *Manlleu*, *manlleuta*, *manlleutar*, *manlleuadis*, *manlleuador*, *manlleuar*, V. mà

MANNA, m., antigament *mànna* f., encara avui usual a les Illes, pres del ll. *manna*, gr. μάσσα, i aquest, de l'hebreu *man* id. □ I.^a doc.: S. XIII.

En els *Costums de Tortosa* veiem que àdhuc en afets civils s'usava el seu record a manera d'invocació a la divinitat donadora, en els juraments: «¿Jures per la *manna* que menjaren los fills d'Israel 40 ans en lo desert ---?» (OL., p. 474); «com los fillys de Isrel demanassen abundància de carns --- prenent en fastig la *manna*, Déus los tramès innumerable multitud de gatles» (*Scipió*, acc. erròniament en l'ed. Riq., p. 37).

Així mateix SVicentF parlava sovint de quan els israelites vivien «en lo desert provehint-los de la *manna*» (*Serm* II, 135.30; *Quar.*, 292.98); i amb el femení garantit encara més per la rima: «Jesús --- / la vinya nova, / pus ver, Esgleya, / per muller presa / --- / l'arca o tora / --- / moble, portada / per caminans / --- / taules e verga, / *manna* soberga / --- / los sacrificis, / alisos pans / --- / les cerimònies / e querimònies / ja malastrugues / --- / ell desechà / e rebuça», JRoig (*Spill*, 13580). Com en tants mots amb *-nn-* (*innocent*, *Anna*, etc.), el poble la canviava aquí en *gn* (d'on es podia arribar a *-in-*): «de la *magne* provahí lo poble d'Israel», Reixac (*Q.*, 184.1).

I així ho sentim encara (la *g* pronunciada *ŋ* com és normal en aquesta combinació) en tots els llocs del Continent on el poble en parla encara, en la dita consagrada: uns peresosos «esperaven que els caurie *manná*» sentia encara en els Ports de la Tinença (El Boixar, 1934). Més viu encara s'ha conservat el record entre la devota gent de les Illes, i allà amb l'accentuació i el gènere medievals. Els mallorquins n'han fet *maina* (tal com diuen *Aina* per *Anna*, *reinar* per *regnar*); a Menorca hi ha qui diu *mannà* (*BDLC* VIII, 239), però resta en frases populars i llavors es manté l'accentuació antiga i fins el consonantisme més primitiu, en particular en la frase consagrada: «Si a un li cau un tros de pa, l'aixeca, el besa i diu: *Déu do manna!*» (Camps Merc., *Folk.* I, 15, 274, 322); «*magana*: abundància, multiplicació, a balquena», AFerrer Ginart (*Rond Men.*, 221). Translaticiarment, *manna* del suro, *BDC* XIII, 125.

El que diu el mestre R. J. Cuervo és exactament aplicable a la nostra llengua: «l'hebr. *man*, hellenitzat en τὸ μάσσα, fins als S. XVI s'accentuà *mána*,¹ en el XVII en generalitzà *maná*; un poc anterior fou el canvi del gènere femení en masculí, per influència bíblica, que ajudaria al canvi de l'accent, en trobar-se el mot fora de les analogies de la llengua i ésser atret per altres hebraïsmes: Jehová, Canà, Sabà» (*Rom.* XXXIII, 249-55); amb importants complements allà i més en *AlcM* i en el *DCEC*, als quals remeto.

DERIV.: *Mainar* mall. («Déu ha *mainat*»). *Manner* [1450] «nom que donaven al capell que recull les al-